

19. Рудестам К. Групповая психотерапия. Психокоррекционные группы: теория и практика. – М.: Прогресс, 1993. – 368с.
20. Зайцева Т.В. Теория психологического тренинга. Психологический тренинг как инструментальное действие. – СПб.: Речь, 2002. – 80 с.
21. Петровская Л.А. Теоретические и методологические проблемы социально-психологического тренинга. – М.: Изд-во МГУ, 1982. – 168 с.
22. Прутченков А.С. Социально-психологический тренинг в школе. – М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2001. – 640 с.
23. Психологическая мастерская Сергея Петрушина. – Журнал практического психолога. – 2007. – №2. – 222 с.
24. Евтихов О.В. Практика психологического тренинга. – Красноярск: РИО КГПУ. 2003. – 220 с.
25. Фопель К. Как научить детей сотрудничать? Психологические игры и упражнения: Практическое пособие / В 4 томах. – М.: Генезис, 2001.
26. Шевцова И.В. Тренинг личностного роста. – СПб.: Речь, 2003. – С. 100-106.
27. Спиваковская А.С. Психотерапия: игра, детство, семья. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2000. – 464 с.
28. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека. – М.: Прогресс, 1994. – 480 с.
29. Букина Н.Н. Неформальное образование родителей в условиях современной школы: Дис. ... канд. психол. наук. – СПб., 1999. – С. 98-114.
30. Волчок В.П. Психология семейного воспитания: Учебно-методическое пособие. – Витебск: Издательство УО «ВГУ им. П.М. Машерова», 2005. – 245 с.
31. Сенько Т.В. Базисная структура межличностного взаимодействия в старшем дошкольном возрасте: Дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.07. – СПб.: РГПУ им. А.И. Герцена, 1992. – 389 с.
32. Сенько Т.В. Психология взаимодействия: Часть первая: Базисная структура межличностного взаимодействия. – Мн. Карандашев, 1999. – 120 с.
33. Сенько Т.В. Психология взаимодействия: Часть вторая: Диагностика и коррекция личностного поведения. – Мн. Карандашев, 1998. – 272 с.

PSYCHOLOGICZNE UWARUNKOWANIA OSOBOWOŚCI DOROSŁYCH DZIECI ALKOHOLIKÓW

Томичек К., г. Катовице, Польша

Резюме: статья посвящена проблеме влияния семьи и воспитательной среды в целом на развитие личности ребенка, его взросление и формирование жизненных ценностей, а так же на его взрослую жизнь. Автор анализирует такие понятия, как личность, ценности личности, алкоголизм и проблемы взрослых детей алкоголиков. В статье приводятся результаты эмпирического анализа явления алкоголизма и проблемы «копирования» деструктивного поведения родителей взрослыми детьми алкоголиков.

Ключевые слова: семья, проблемная семья, ценности, личность, алкоголизм, взрослые дети алкоголиков.

Wstęp

W niniejszym artykule zostanie zaprezentowana problematyka wpływu środowiska wychowawczego na rozwój osobowości dziecka, jego dorastanie oraz życie dorosłe. Zainteresowanie tym problemem wynika z braku badań dotyczących Dorosłych Dzieci Alkoholików, którzy pomimo traumatycznych przeżyć bez pomocy wsparcia psychologicznego, doskonale funkcjonują w życiu społecznym jako dorośli ludzie. Szczególną uwagę autor zwraca na kształtowanie osobowości dziecka w rodzinie z problemem alkoholowym. Realizację zadań rozwojowych okresu dorastania, wpływu środowiska rodzinnego oraz społecznego jakim jest szkoła, środowisko rówieśnicze, otoczenie. Przedstawiona zostanie grupa mechanizmów pośrednich wpływająca na postawę jednostki, rozwoju autonomicznej tożsamości opartej na zintegrowanym poczuciu własnego Ja, umiejętności kierowania swoim życiem i konstruktywnego planowania swojej przyszłości. Celem prezentowanych badań było ustalenie zjawiska nie „kopiowania” zachowań destrukcyjnych Dorosłych Dzieci Alkoholików. Poszukiwano odpowiedzi na pytanie, Czy zawsze dzieci z rodzin dotkniętych problemem alkoholizmu w życiu dorosłym stają w obliczu „efektu modelowania”?

Teoretyczne podstawy badań

Badania naukowe nad dziećmi alkoholików wskazują, że dorastanie w dysfunkcyjnych środowiskach są przyczyną licznych nieprawidłowości w ich rozwoju, prowadząc tym samym do skutków determinujących ich przyszłe życie. Atmosfera choroby alkoholowej, w jakiej dziecko wzrasta, jak

powszechnie zostało przyjęte, warunkuje wiele sprzeczności, które wpływają na jakość życia danej jednostki.

Dorosłe Dzieci Alkoholików w dorosłym życiu doświadczają trudności, których korzenie tkwią w doświadczeniach wyniesionych z domu rodzinnego. W życiu dorosłym często towarzyszą im emocje takie jak: wstyd, poczucie winy, gniew, smutek i strach. Lęk przed utratą kontroli, lęk przed uczuciami, duży samokrytycyzm, trudności w nawiązywaniu kontaktów interpersonalnych, trudności przeżywane w związkach intymnych itd. to cechy wspólne Dorosłych Dzieci Alkoholików. Nie można jednak zakładać, że każde dziecko, które wyrosło w rodzinie alkoholowej będzie się charakteryzowało opisanymi powyżej zespołem cech [1, s.160-161].

Rodzina jest *środowiskiem wychowawczym*, podstawową i niezastąpioną grupą społeczną, jedynym i niepowtarzalnym środowiskiem, w którym powinien odbywać się naturalny proces kształtowania osobowości jej wszystkich członków, szczególnie zaś dzieci. Jest ona pierwszym i naturalnym kręgiem środowiskowym, do którego dziecko wchodzi już przez sam fakt narodzin i trwa, aż do momentu osiągnięcia dojrzałości społecznej, łącznie z ponoszeniem odpowiedzialności za swoje czyny. Przez cały ten czas rodzice mają ogromny wpływ na rozwój i przygotowanie dziecka do samodzielnego życia. Od rodziny jako najdoskonalszego środowiska wychowawczego oczekuje się m.in. podjęcia trudu związanego z prawidłowym i optymalnym zaspokojeniem potrzeb swoich członków, dostarczanie zasadniczych treści oraz doświadczeń niezbędnych dla procesów właściwego uspołecznienia i kształtowania osobowości dziecka [2, s.375].

Rodzina w której się rodzimy, rozwijamy i żyjemy przez znaczną i bardzo ważną część naszego życia, jest grupą, w której uczestnictwo jest przypisane i obowiązkowe, nie jest wynikiem wyboru czy decyzji. W grupie tej poznajemy elementarne zasady życia z innymi ludźmi. Przenosimy je do każdej następnej grupy jako prototyp, nadając określony kształt kontaktom, relacjom, formom współpracy. Zarówno w sensie biologicznym jak i społecznym jest systemem, ma cechy charakterystyczne dla funkcjonowania systemów, określoną strukturę umożliwiającą funkcjonowanie oraz przystosowanie się do wewnętrznych i zewnętrznych zmian. Odznacza się także równowagą między stałością i zmianą pozwalającą zachować wartość i spójność systemu [3, s. 250]. Prawidłowo funkcjonująca rodzina jest dla społeczeństwa i każdej jednostki wartością, której nie można niczym zastąpić.

Istnieją jednak rodziny w których zaburzona jest prawidłowość ich funkcjonalności, są dysfunkcyjne. Pojęciem tym obejmuje się różne kategorie rodzin. Ogólnie przyjmuje się, że są to rodziny, które nie realizują społecznie określonej roli rodzicielskiej lub też redefiniują tę rolę w sposób nie budzący społecznej akceptacji. W znaczeniu węższym można powiedzieć, że rodzina dysfunkcyjna nie wypełnia jednej lub kilku przypisanych jej funkcji tj. materialno-ekonomicznej, opiekuńczo-zabezpieczającej, prokreacyjnej, seksualnej, legalizacyjno-kontrolnej, socjalizacyjnej, klasowej, kulturalnej, rekreacyjno-towarzyskiej oraz emocjonalno-ekspresyjnej [4, s. 330].

Integralną częścią życia rodzinnego są również **wartości**. „Wartości wyrażają to, co być powinno i czego pragniemy, wpisują w rzeczywistość pewien sens ostateczny, ukazują to, co naprawdę istotne i do czego warto dążyć. Są filarami, na których opiera się życie społeczne, osobiste i wspólnotowe”[4, s. 77-80]. Realizując określony ideał życia zbiorowego, społeczność opiera się na danych wartościach, które ten ideał charakteryzują oraz warunkują poziom intensywności w realizacji tego ideału. Wartości wyznaczają też standard wyboru indywidualnej drogi życia w ramach określonego społeczeństwa. Wartości również różnicują dążenia ludzi. Przyjmując rodzinę jako podstawową komórkę życia społecznego możemy wnioskować, że wartości analogicznie funkcjonują w rodzinie. Członkowie rodziny odnosząc się do rzeczywistości dokonują, ocen wartościujących, które mogą być pozytywne lub negatywne. Oceny jako sądy o rzeczywistości zakładają odniesienie do jakiegoś standardu funkcjonującego w rodzinie, jakiegoś fundamentu, do którego można się odwołać. Mówiąc inaczej do systemu wartości panującego w rodzinie.

Ogromną część osobistego systemu wartości dziecko zdobywa w trakcie procesu wychowawczego w rodzinie. Niemal wszystko, co posiadamy w swojej dojrzałej osobowości zbudowane jest na jakimś fundamencie, który można osiągnąć przez rozmowę, dialog ze światem ludzi dorosłych. W procesie wychowania dziecko dochodzi do wiedzy i do akceptacji systemu wartości [5, s. 44]. M. Łobocki pisze „wychowanie, w którym nie wprowadza się dzieci i młodzieży w świat wartości, jest z reguły wychowaniem połowicznym i mało skutecznym, a nierzadko bezmyślnym i społecznie szkodliwym. Przede wszystkim nie przygotowuje ono wystarczająco do podjęcia życiowo ważnych decyzji, zgodnych z podstawowymi zasadami moralności”. Zapomina się tu, iż „wartości mają siłę sprawczą i że „występują w życiu ludzkim w postaci busoli, która wyznacza kierunek postępowania”. Pozbawienie młodych ludzi tej busoli jest równoznaczne z narażeniem ich na dokonywanie niefortunnych i nierzadko moralnie nagannych wyborów. Przynosi więc szkodę zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i społecznym. Wychowanie w wartościach sprzyja głównie konstruktywnym przeżyciom emocjonalno – motywacyjnym jednostki oraz jej zachowaniom i postawom moralnie i społecznie pożądanym. Jakim będzie w przyszłości dorosły człowiek, zależy od jego wychowania gdy jest dzieckiem oraz od struktur osobowości w terminach cech. Na podstawie obserwacji możemy określić ludzkie zachowania, ich cechy będące względnie niezmiennie mimo zmienności zachowań.

Pojęcie osobowości należy do najtrudniejszych w psychologii. Obejmuje ono intuicyjnie odczuwaną, ale wymykającą się jednoznacznym i wyczerpującym określeniom, rzeczywistość ludzką. Większość znawców tego przedmiotu jest zgodna, że osobowość wyraźnie determinuje zachowania człowieka w każdej sferze jego funkcjonowania [6, s.11-14]. Wielu psychologów pod pojęciem osobowości rozumie zespół istotnych i stosunkowo trwałych cech, które składają się na charakterystykę człowieka lub też definiują ją jako dynamiczną organizację układów psychofizycznych charakteryzujących właściwy dla określonej osoby sposób przystosowania się do środowiska. W tych koncepcjach pojęcie osobowości rozumiane jest szeroko, a zatem temperament i zdolności stanowią jej integralne składniki.

Co zatem wchodzi w skład osobowości, a więc co sprawia, że człowiek jest jedyny w swoim rodzaju? Przede wszystkim wśród interesujących nas elementów składowych należy wymienić wytwarzany przez nas obraz świata, czyli nasz własny system ogólnych oczekiwań. Powstaje on na wskutek przyswajania wiadomości płynących do nas i organizowania ich w sensowną całość. Kolejnymi składnikami są poglądy i przekonania. System stałych poglądów i przekonań człowieka o świecie, tworzy światopogląd. Ogromny wpływ na nasze zachowanie ma zarówno wytworzony przez nas obraz świata, jak i nasze poglądy oraz przekonania. Musimy zdać sobie sprawę z tego, iż właśnie bazując na tych elementach naszej osobowości, zachowujemy się w określonych sytuacjach tak, a nie inaczej, czyli we właściwy dla nas sposób.

Kolejnym ze składników osobowości jest obraz samego siebie, czyli własne „ja”. Najprościej można termin ten wyjaśnić, jako system przekonań i ocen dotyczący nas samych. Elementy należą, zgodnie z koncepcją J. Reykowskiego, do tzw. nastawień (schematów) poznawczych, stanowiących w myśl tegoż psychologa jeden z elementów struktury osobowości. Kolejnym składnikiem jest charakter człowieka. Często w potocznym użyciu mylony z temperamentem. Czym zatem jest? Jak go zdefiniować? Można przyjąć, że jest to system naszych ustosunkowań czy też sposobów zachowywania się wobec innych ludzi, sytuacji, przedmiotów oraz nas samych. Charakter wywiera ogromny wpływ na nasze zachowanie, stąd też J. Reykowski w swojej koncepcji struktury interesującego nas zagadnienia zaliczył go do nastawień (schematów) czynnościowych. Na charakter składają się prezentowane przez nas postawy, czyli nasze trwałe ustosunkowania się wobec zjawisk otaczającego nas świata, a także normy i reguły, którymi się kierujemy. Te ostatnie powstają na wskutek stawiania nam wymagań (zadań) przez rodziców, opiekunów, a potem także grupy do których należymy.

Ostatnim z elementów struktury osobowości zdaniem przytoczonego wcześniej psychologa jest motywacja, która obejmuje podstawowe potrzeby, wartości i cele. Wyznaczają one kierunek działania człowieka. Psychologowie definiują potrzebę między innymi jako stan organizmu wywołany odczuwanym przez nas brakiem czegoś, który pragniemy zlikwidować [7, s.6-13]. Istotnym czynnikiem kształtującym osobowość człowieka jest socjalizacja. Wpływ życia społecznego, proces oddziaływania społecznego na jednostkę, a jednocześnie skutek tego wpływu w postaci zachodzących w niej zmian, także w sferze osobowości [8, s. 42]. Istota procesu socjalizacji rodzinnej sprowadza się naśladownictwa zachowań najbliższego otoczenia rodzinnego, przyswajania przez wychowanków określonego systemu norm i wartości akceptowanych w rodzinie i w szerszej społeczności oraz kontroli społecznej, która polega na nagradzaniu zachowań pożądanych i represji zachowań niepożądanych. Niestety rodzice nie zawsze zdają sobie sprawę z rzeczywistych skutków swych oddziaływań socjalizacyjnych.

Proces wychowania nie zawsze jest procesem racjonalnym, to znaczy podporządkowanym ideałom wychowawczym opartym na pedagogicznej refleksji i wiedzy o współzależności zjawisk; często nie jest to proces planowy i metodyczny. Dla zachowania bowiem cechy metodyczności i planowości procesu socjalizacji potrzeba, aby rodzice dobierali należne formy opieki nad dzieckiem, stosowali odpowiednie wymagania i sposoby przystosowania dziecka do samodzielnego życia, ustawicznie kontrolowali wyniki swych oddziaływań socjalizujących, a przede wszystkim potwierdzali te oddziaływania własnym konstruktywnym przykładem.

Alkoholizm rodziców, jest chorobą burzącą podstawowe więzi w obrębie rodziny, a także wywierającą głęboki wpływ na osobowość i tożsamość dziecka. Awantury, kłótnie, przemoc psychiczna i fizyczna, wstyd za rodziców i zaistniałą sytuację wywołuje w nich zjawisko maskowania. Przyjmując określone role starają się przedstawiać swoją osobę jak i rodzinę w zupełnie innym świetle niż wynika to z rzeczywistości. Dziećmi kierują mechanizmy obronne będące następstwem wstydu, niskiej samooceny, wrażliwości ale przede wszystkim obawy przed potępieniem i odrzuceniem w środowisku.

W literaturze przedmiotu wymienia się następujące role w które wcielają się dzieci: bohater rodziny, kozioł ofiarny, maskotka, dziecko zagubione, wspomagacz. Piotr Żak pisze „młody człowiek przyjmując określoną rolę uczy się, jakie uczucia ma wyrażać, a jakich nie. „Bohater rodzinny” ma prezentować swoją kompetencję i odpowiedzialność, „kozioł ofiarny” – złość, „dziecko-maskotka” powinno mieć zawsze dobry nastrój, a „niewidzialne” musi być samowystarczalne. Oznacza to, że dzieci muszą rozwijać cechy w jakiś sposób potrzebne rodzinie, zaś ukryć te, które są w niej niepożądane. I tak bohater może skrywać wewnątrz strach i osamotnienie, kozioł – swoje mocne strony, maskotka – smutek, a niewidzialne – wściekłość. W ten sposób przyjęta przez dziecko rola staje się jego zewnętrznym „ja”, pod

którym skrywa, jakie jest naprawdę. Zewnętrzne „ja” to forma obrony, sposób na przetrwanie w dysfunkcyjnym systemie rodzinnym, sposób na bycie kochanym, na przyciągnięcie uwagi, nadzieja na zaspokojenie podstawowych dziecięcych potrzeb” [9, s. 5-27].

Wyniki badań własnych

Celem przeprowadzonego badania było ustalenie zjawiska nie „kopiowania” zachowań destrukcyjnych Dorosłych Dzieci Alkoholików. Sposobu „walki” ze swoim Ja oraz umiejętności poradzenia sobie z „uwolnieniem” się z więzów środowiskowych, w których wyrastali.

Charakterystyka osób badanych: grupę badawczą stanowiły 4 osoby (2 kobiety, 2 mężczyzn) w wieku od 28 do 50 lat. Każda z tych osób wyrastała w rodzinie z problemem alkoholowym. Wyrażając zgodę na udział w badaniu zastrzegli sobie prawo ochrony danych osobowych. Każda z tych osób nigdy nie uczestniczyła w żadnej terapii, nie jest uzależniona, posiada własną rodzinę, pracę zawodową oraz satysfakcjonujące życie.

Metody, techniki, narzędzia badań: metoda indywidualnych przypadków, technika wywiadu, kwestionariusz wywiadu.

Procedura badania: Badania prowadzone były indywidualnie i polegały na wypełnieniu kwestionariusza wywiadu skategoryzowanego. W pierwszej części zawarte były pytania metryczkowe, tzn. pytania o cechach demograficzno –społecznych osoby badanej. W drugiej tzw. pytania dotyczące zasadniczego problemu badań. Pytania otwarte dały możliwość swobodnej wypowiedzi na poruszony temat. Zastosowane pytania typu projekcyjnego dały możliwość spontanicznych odpowiedzi, w tym wypadku osoba badana miała dokończyć, uprzednio sformułowane przez mnie fragmenty zdań oznajmujących lub pytających.

Celem analizy procesu realizacji zadań rozwojowych przez dzieci alkoholików była odpowiedź na pytanie, Czy zawsze dzieci z rodzin dotkniętych problemem alkoholowym w życiu dorosłym stają w obliczu „efektu modelowania”? Po przeprowadzeniu analizy kwestionariusza wywiadu w którym zawarte zostały pytania dotyczące dzieciństwa, relacji między członkami rodziny, wpływie osób trzecich, wyobrażeniach dotyczących własnej rodziny, przyszłości na gruncie zawodowym i prywatnym, terażniejszych relacjach z rodzicami, planach na przyszłość uzyskane zostały następujące wnioski.

Na podstawie przeprowadzonych badań własnych oraz literatury przedmiotu stwierdzić można, iż:

1. Dorosłe Dzieci Alkoholików w swoim życiu doświadczają różnorodnych i złożonych problemów związanych z ich funkcjonowaniem emocjonalnym, kontaktami z innymi, radzeniem sobie w trudnych sytuacjach.

1.1. Doświadczają pewnego poczucia niedostosowania, odmienności, nieatrakcyjności, bezwartościowości i towarzyszącej temu obawy przed zdemaskowaniem i odrzuceniem.

1.2. Zaczynają pić, albo wiążą się z osobą uzależnioną.

1.3. Wielu z nich to osoby samotne, albo mające za sobą nieudane małżeństwa; nie potrafią zbudować swojej rodziny ponieważ mają mnóstwo obaw związanych z swoim przyszłym życiem.

1.4.. Model rodziny w której się wychowali stanowi dla nich barierę; często żywią przekonanie że małżeństwo oznacza wzajemne krzywdzenie się; boją się bliskości ponieważ wiążą ją ze zranieniem.

2. Zazwyczaj ich własne małżeństwa nie pokrywają pragnień i marzeń które z nimi wiążą i czują się z nich niezadowoleni.

2.1. Trudno im rozmawiać z partnerem o swoich obawach, odczuciach i marzeniach.

2.2 Miewają bardzo trudne relacje z własnymi dziećmi, nie radzą sobie oni w roli rodzica; w związku z tym, że sami zostali skrzywdzeni, obawiają się skrzywdzenia swoich dzieci.

2.3 Boją się roli rodzica, dlatego nie decydują się na dzieci w ogóle lub w bardzo późnym wieku.

3. Jednak są wśród Dorosłych Dzieci Alkoholików również i tacy dlatego właśnie, że wyrastali w rodzinie z problemem alkoholowym którzy wykształcili w sobie nieprawdopodobną odporność na traumatyczną sytuację doświadczaną przez wiele lat.

3.1. Posiadają silny charakter.

3.2. Znają swoje mocne strony, obierają sobie już jako dzieci cel i wierząc w siebie spełniają swoje marzenia.

3.3. Ich wewnętrzna struktura złożona z ego dziecka, ego dorosły, ego rodzic współpracują ze sobą.

3.4. Wypadkowa dziecko, dorosły, rodzic pozwala im na prowadzenie satysfakcjonującego życia.

3.5. Te trzy stany koegzystując ze sobą w sposób harmonijny, współpracują ze sobą, dopuszczając do siebie każde z nich.

3.6. Ten stan rzeczy daje szansę na normalne życie. Ogromny wpływ na zminimalizowanie tychże zjawisk ma środowisko zewnętrzne tj. szkoła, rówieśnicy, sąsiedzi, ludzie, którzy swoim zainteresowaniem daną jednostką, umożliwiają korektę owych wpływów.

Paradoksalnie, dzięki odgrywanym rolą jako dorośli stali się ludźmi silnymi, odpornymi na niepowodzenia, odpowiedzialnymi, szczerymi, pracowitymi itd. Są ludźmi obdarowanymi dużą empatią. Ich

wewnętrzna siła pozwala im mierzyć się z wyzwaniami dla niejednego człowieka bardzo trudnymi i nie do pokonania. Dzieciństwo wyznaczyło im ścieżkę życiową, na której musieli zmierzać się z codziennymi trudnościami aby w dorosłym życiu umieć odnaleźć to czego inni szukają nawet do końca swoich dni. Nie zaprzeczają, iż aby dojść do miejsca w którym znajdują się dziś musieli przejść długą drogę. Zmierzyli się ze swoim „ja”. Skrypt konstrukcyjny, cele jakie sobie postawili i nie zrezygnowali w trakcie ich realizacji pomimo różnych niepowodzeń, pozwoliło im na przejście z etapu dziecka w etap dorosłego w sposób konstruktywny i dojrzały. Tworząc własną hierarchię wartości nie zapomnieli jednak o przeszłości.

Zakończenie

Dojrzałość osobowości polega na umiejętności wglądu w siebie. Umiejętności akceptowania siebie znając swoje słabe i mocne strony. Żyjąc w zgodzie z własnym „ja”, żyje się w prawdzie. Szanując siebie i własne wartości człowiek nie obawia się innych. Wyznaczając ścieżkę własnego życia nie oczekuje rzeczy nierealnych, lecz kieruje się realistycznym obrazem samego siebie. Dorosłość emocjonalna przejawia się pogodą ducha, zadowoleniem z życia, równowagą emocjonalną. Człowiek dojrzały jest zdolny do racjonalnego myślenia w sytuacjach konfliktowych gdyż jego reakcje są adekwatne do zaistniałych zdarzeń. Najważniejszą cechą jest jednak zdolność kochania, a co za tym idzie brania jak również dawania.

Bibliografia

1. Kinney J. (1996), *Zrozumieć alkohol*, Warszawa, s.160 – 161.
2. Sędzicki M. (2003), O potrzebie nowego modelu wsparcia w środowisku lokalnym, W: Kartowicz E., Olubiński A.,(red); *Działania społeczne w pracy socjalnej na progu XXI wieku*, Toruń, 375 s.
3. Radochoński M. (1984), *Osobowość antyspołeczna*, Rzeszów, 250 s.
4. Denek K. (1998), *O nowy kształt edukacji*, Warszawa, s.77-80.
5. Meissner K. (1999), *Płciowość człowieka w kontekście wychowania osoby ludzkiej*, Poznań, 44 s.
6. Chłopkiewicz M. (1987), *Osobowość dzieci i młodzieży: rozwój i patologia*, s.11-14.
7. Mach J. (2009), *Kształtowanie osobowości dziecka w rodzinie*, Kraków, s. 6 -13
8. Łobocki M. (2007), *Teoria wychowania w zarysie*, Kraków, s.42
9. Żak P. (2003), *Gdzie się podziało moje dzieciństwo. O dorosłych dzieciach alkoholików*, Kielce, s. 5-7

PRZEMOC W RODZINIE A ZACHOWANIA OSOBOWOŚCIOWE KOBIEC

Коколус Д., г. Катовице, Польша

Резюме: статья посвящена проблеме насилия в семье. Автор анализирует понятие насилия, его виды и дает общую характеристику этого явления. Насилие в семье рассматривается как негативная семейная ситуация, в результате которой от одного члена семьи страдают все остальные ее члены. В статье приводятся результаты эмпирического анализа личностного поведения женщин, находящихся в ситуации семейного насилия.

Ключевые слова: насилие в семье, явление насилия, насилие по отношению к женщинам, поведение в ситуации насилия, личностное поведение женщин, подвергающихся насилию в семье.

Wstęp

Informacje na temat przemocy w rodzinie jeszcze kilkadziesiąt lat temu pojawiały się rzadko, a większość z nich dotyczyła przede wszystkim stosowania przemocy wobec dzieci; natomiast kwestia przemocy wobec kobiet była rozpatrywana rzadko. Powodem takiego stanu rzeczy były głównie uwarunkowania kulturowe, niewielki udział kobiet w życiu publicznym i patriarchalny model wychowania.

Obecnie przemoc w rodzinie wobec kobiet nie jest już tematem tabu. Pisze się i mówi o niej wiele. Jest tematem stale przewijającym się i rozważanym w dziedzinie polityki, naukowej i społecznej. Jest nagłaśniana medialnie, prowadzone są kampanie mówiące o tym problemie. Dzięki temu społeczeństwo ma świadomość istnienia ogromu nadużyć wobec bliskich, a kobiety zapewnienie, że nie są pozostawione samym sobie, i że zawsze mogą skorzystać ze wsparcia różnych instytucji i służb społecznych.

Pojęcie przemocy

Istnieje wiele definicji przemocy, jednak powszechne postrzeganie przemocy opiera się na założeniu, że jest to zmuszanie jednostki do zachowań niezgodnych z jej własną wolą, i że jest to każdy akt godzący w osobistą wolność jednostki³⁵. Zdarza się, że przemoc i agresja występują jako synonimy. Jednak w literaturze psychologicznej podejmowane są próby oddzielenia obu tych aktów, zakładając, że celem agresji jest zaszkodzenie ofierze, natomiast celem przemocy jest wywarcie na ofiarę wpływu. Ponadto, w

³⁵ I. Pospiszyl (1998), *Przemoc w rodzinie*, Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, s. 10.